

Категорія справи № 644/1955/20: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із сімейних відносин, з них.

Надіслано судом: не визначено. Зареєстровано: 03.02.2022. Оприлюднено: 07.02.2022.

Дата набрання законної сили: 13.01.2022

Номер судового провадження: 61-16573ск21

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

13 січня 2022 року

м. Київ

справа № 644/1955/20

провадження № 61-16573св21

Верховний Суд у складі колегії судів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду:

Калараша А. А. (суддя-доповідач), Петрова Є. В., Ткачука О. С.,

учасники справи:

позивач - ОСОБА_1 ,

відповідач - ОСОБА_2 ,

третя особа - Управління служб у справах дітей Департаменту праці і соціальної політики Харківської міської ради,

розглянувши у попередньому судовому засіданні у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 на постанову Харківського апеляційного суду від 02 вересня 2021 року у складі колегії суддів: Котелевець А. В., Бурлака І. В., Хорошевського О. М., у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 , третя особа - Управління служб у справах дітей Департаменту праці і соціальної політики Харківської міської ради, про визначення місця проживання дитини,

ВСТАНОВИВ:

Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

У березні 2020 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2 , третя особа - Управління служб у справах дітей Департаменту праці і соціальної політики Харківської міської ради, про визначення місця проживання дитини.

Позовні вимоги, з урахуванням уточненої редакції позовної заяви (а. с. 49-51), мотивовано тим, що з 05 листопада 2011 року позивач та відповідач перебували у зареєстрованому шлюбі, який розірвано заочним рішенням Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 27 червня 2019 року.

Під час перебування у зареєстрованому шлюбі у сторін народилася донька ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , яка після припинення шлюбно-сімейних відносин батьків залишилася проживати разом із матір'ю - ОСОБА_1 , перебуваючи повністю на її утриманні, а відповідач вихованням дитини не займається, станом здоров'я, навчанням та розвитком доньки не цікавиться.

Позивач має сприятливі умови для проживання доньки, можливість забезпечити належний рівень освіти, медичного обслуговування дитини та відповідально ставиться до виконання своїх батьківських обов'язків.

Посилаючись на вказані обставини, ОСОБА_1 просила визначити місце проживання доньки ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , разом із матір'ю.

У серпні 2020 року ОСОБА_2 подав до суду клопотання про закриття провадження у справі, посилаючись на відсутність предмету спору, оскільки він регулярно спілкується з донькою, кожного місяця надає позивачеві кошти на утримання дитини та купує іграшки. Крім того, квартира, в якій проживає позивач разом із донькою, придбана за його кошти. Після розлучення донька проживає разом із матір'ю, спору з цього питання між ними не виникало, будь-яких дій щодо зміни місця проживання доньки він не вчиняв.

Короткий зміст рішення суду першої інстанції

Ухвалою Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 06 травня

2021 року провадження у справі закрито у зв'язку з відсутністю предмету спору.

Ухвала суду першої інстанції мотивована тим, що після припинення шлюбу спору між сторонами про визначення місця проживання дитини не виникало. Відповідач бере участь у вихованні дитини, не обмежуючи право позивача на проживання з нею дитини.

У зв'язку із зазначеним, на думку суду першої інстанції, провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України підлягає закриттю, оскільки відсутній предмет спору, що унеможливує вирішення справи по суті.

Короткий зміст рішення суду апеляційної інстанції

Постановою Харківського апеляційного суду від 02 вересня 2021 року ухвалу Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 06 травня

2021 року скасовано, справу направлено до суду першої інстанції для продовження розгляду.

Постанова апеляційного суду мотивована помилковістю висновку суду першої інстанції щодо відсутності предмета спору у справі, оскільки дитина, проживаючи разом із позивачем, зареєстрована за адресою відповідача,

у зв'язку з чим існує спір щодо місця реєстрації та проживання ОСОБА_3 ,

ІНФОРМАЦІЯ_1 .

Висновок суду першої інстанції про наявність підстав для закриття провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України є передчасним, а відсутність заперечень із боку відповідача щодо проживання дитини разом із позивачем не дає підстав стверджувати про відсутність предмета спору у справі.

Короткий зміст вимог касаційної скарги

У жовтні 2021 року ОСОБА_2 засобами поштового зв'язку подав до Верховного Суду касаційну скаргу на постанову Харківського апеляційного суду від 20 вересня 2021 року, у якій просить скасувати оскаржувану постанову апеляційного суду та залишити в силі ухвалу суду першої інстанції.

Надходження касаційної скарги до суду касаційної інстанції

Ухвалою Верховного Суду від 01 листопада 2021 року відкрито касаційне провадження та витребувано матеріали справи з суду першої інстанції.

У грудні 2021 року справу № 644/1955/20 передано до Верховного Суду.

Межі та підстави касаційного перегляду

Переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими (частина перша статті

400 ЦПК України).

Як на підставу касаційного оскарження скаргник посилається на пункт перший частини другої статті 389 ЦПК України. Крім того, касаційна скарга містить посилання на неправильне застосування судом норм процесуального права, що відповідає підставі касаційного оскарження, передбаченій абзацом другим частини другої статті 389 ЦПК України.

Касаційна скарга мотивована тим, що суд апеляційної інстанції застосував норму права без урахування висновку Верховного Суду, викладеного

у постановках від 23 грудня 2020 року у справі № 522/8782/16-ц, від 10 квітня 2019 року у справі № 456/647/18, від 13 травня 2020 року у справі

№ 686/20582/19-ц, від 09 вересня 2020 року у справі № 750/1658/20.

У вказаних постановках зроблено висновок, зокрема, про те, що якщо предмет спору став відсутній після відкриття провадження у справі, то залежно від обставин, що призвели до зникнення такого предмета, та стадії цивільного процесу, на якій він припинив своє існування, сторони мають цілий ряд передбачених законом процесуальних можливостей припинити подальший розгляд справи, зокрема шляхом залишення позову без розгляду, відмови від позову, укладання мирової угоди тощо.

Якщо предмет позову відсутній на момент пред'явлення позову, то це є підставою для закриття провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України.

Суд апеляційної інстанції не звернув увагу на відсутність дій сторін, які свідчать про наявність між ними не врегульованих спірних питань.

Крім того, суд апеляційної інстанції дослідив нову підставу для позову - місце реєстрації дитини.

Позивач не зверталася з пропозицією укласти договір про визначення місця проживання дитини та не надала суду доказів на підтвердження обставин, викладених нею у позовній заяві.

Доводи інших учасників справи

У грудні 2021 року ОСОБА_1 подала до Верховного Суду відзив на касаційну скаргу, в якому просить залишити без задоволення касаційну скаргу, а оскаржуване судові рішення - без змін.

Відзив мотивовано безпідставністю доводів касаційної скарги, оскільки висновки суду апеляційної інстанції є повними, законними, обґрунтованими, відповідають нормам матеріального і процесуального права та правовій позиції Верховного Суду, викладеній у постановках від 13 травня 2020 року у справі № 686/20582/19-ц та від 10 квітня 2019 року у справі № 456/647/18.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

Судами встановлено та не заперечується сторонами, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебували у зареєстрованому шлюбі, який розірвано заочним рішенням Орджонікідзевського районного суду м. Харкова

від 27 червня 2019 року (а. с. 10).

Відповідно до свідчення про народження ІНФОРМАЦІЯ_2 у сторін народилася донька - ОСОБА_3 (а. с. 8).

Судами також встановлено, що після розірвання шлюбу дитина залишилася проживати з матір'ю - ОСОБА_1 .

У березні 2020 року ОСОБА_1 звернулася до суду із позовом до ОСОБА_2 про визначення місця проживання дитини (а. с. 1-3, 49-51).

У серпні 2020 року ОСОБА_2 подав до суду клопотання про закриття провадження у справі, посилаючись на відсутність предмету спору (а. с. 91-92).

Мотивувальна частина

Позиція Верховного Суду

Згідно з частиною третьою статті 3 ЦПК України провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Згідно із положенням частини другої статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках:

1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку;

2) якщо скажник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення

від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні;

3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах;

4) якщо судові рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

Перевіривши доводи касаційної скарги у межах та з підстав касаційного перегляду, вивчивши аргументи, Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що касаційна скарга підлягає залишенню без задоволення з огляду на наступне.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Предметом спору у справі, що переглядається, є визначення місця проживання дитини.

Закриваючи провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України, суд першої інстанції вважав, що між сторонами відсутній предмет спору, оскільки відповідач бере участь у вихованні дитини, не обмежуючи право позивача на проживання з нею дитини.

Скасовуючи ухвалу суду першої інстанції про закриття провадження

у справі, суд апеляційної інстанції вважав висновок суду першої інстанції про наявність підстав для закриття провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України передчасним, а відсутність заперечень із боку відповідача щодо проживання дитини разом із позивачем не дає підстав стверджувати про відсутність предмета спору у справі.

Колегія суддів із зазначеним висновком апеляційного суду погоджується з огляду на наступне.

Згідно з пунктом 2 частини першої статті 255 ЦПК України суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо відсутній предмет спору.

Необхідність запровадження такого правила обумовлена тим, що відповідно до статті 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір.

Проте поняття «юридичного спору» має тлумачитися широко, виходячи з підходу Європейського суду з прав людини до тлумачення поняття «спір про право» (пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Зокрема, Європейський суд з прав людини зазначає, що відповідно до духу Конвенції поняття «спору про право» має розглядатися не суто технічно, йому слід надавати сутнісного, а не формального значення.

Згідно з частиною першою статті 2 ЦПК України завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Згідно зі статтею 5 ЦПК України, здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором.

З урахуванням викладеного, відсутність предмета спору унеможливує вирішення справи по суті незалежно від обґрунтованості позову, а відповідно і здійснення ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів осіб.

Прикладами відсутності предмета спору можуть бути дії сторін, чи настання обставин, якщо між сторонами у зв'язку із цим не залишилося неврегульованих питань або самими сторонами врегульовано спірні питання.

Разом і тим, за змістом пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України суд може закрити провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору, якщо встановить, що предмет спору був відсутній на час пред'явлення позову.

Логічно-граматичне тлумачення словосполучення «відсутність предмета спору» в контексті наведеної правової норми дає підстави для висновку про те, що предмет спору має бути відсутній, тобто не існувати на час пред'явлення позову. Якщо предмет спору мав місце, але припинив своє існування (зник) після відкриття провадження у справі внаслідок тих чи інших обставин, зокрема у зв'язку з добровільним врегулюванням спору сторонами, виконанням відповідачем заявлених до нього вимог, фізичним знищенням предмета спору тощо, то провадження у справі не може бути закрите з наведеної правової підстави, оскільки вона полягає саме у відсутності предмета спору, а не у припиненні його існування (зникненні).

Якщо предмет спору став відсутній після відкриття провадження у справі, то залежно від обставин, що призвели до зникнення такого предмета, та стадії цивільного процесу, на якій він припинив своє існування, сторони мають цілий ряд передбачених законом процесуальних можливостей припинити подальший розгляд справи, зокрема шляхом залишення позову без розгляду, відмови від позову або від поданих апеляційних чи касаційних скарг, визнання позову відповідачем, укладення мирової угоди тощо.

Аналогічний правовий висновок викладено у постановках Верховного Суду від 10 квітня 2019 року у справі № 456/647/18, від 13 травня 2020 року у справі № 686/20582/19-ц, від 09 вересня 2020 року у справі № 750/1658/20.

У постанові від 13 травня 2020 року у справі № 686/20582/19-ц Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду зробив висновок про те, що відсутність заперечень з боку відповідача щодо проживання дитини разом із позивачем не дає підстав стверджувати про відсутність предмета спору у справі.

У справі «Bellet v. France» Європейський Суд з прав людини зазначив, що стаття 6 параграфу 1 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним з аспектів яких є доступ до суду. Рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві.

Право на справедливий судовий розгляд також закріплено Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (частина 1 статті 6). Право на справедливий судовий розгляд охоплює і право кожного на доступ до правосуддя.

Отже, виходячи з вищенаведеного, колегія суддів погоджується з висновком апеляційного суду про те, що суд першої інстанції належним чином не дослідив матеріали справи, не врахував вищенаведені обставини, у зв'язку з чим зробив передчасний та помилковий висновок про закриття провадження, що призвело до неправильного вирішення питання та постановлення ухвали, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі та доступу до суду.

Доводи касаційної скарги про неврахування апеляційним судом висновку Верховного Суду, викладеного у постановках від 23 грудня 2020 року у справі № 522/8782/16-ц, від 10 квітня 2019 року у справі № 456/647/18,

від 13 травня 2020 року у справі № 686/20582/19-ц, від 09 вересня 2020 року у справі № 750/1658/20, є безпідставними та відхиляються колегією суддів з огляду на наступне.

У зазначених справах предметом перегляду та правового аналізу Верховного Суду були судові рішення, якими закрито провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України - у зв'язку з відсутністю предмета спору. Верховний Суд, скасовуючи оскаржувані судові рішення та направляючи справи для продовження розгляду, виснував про помилковість та передчасність висновків судів щодо відсутності предмета спору.

Так, зокрема у постанові від 13 травня 2020 року у справі № 686/20582/19-ц, на яку в касаційній скарзі посилається ОСОБА_2, як зазначалося вище, Верховний Суд зробив висновок про те, що відсутність заперечень із боку відповідача щодо проживання дитини разом із позивачем не дає підстав стверджувати про відсутність предмета спору у справі.

ОСОБА_2 не обґрунтував та не мотивував належним чином, у чому полягає неврахування апеляційним судом правових висновків Верховного Суду, з урахуванням того, що висновок апеляційного суду повністю узгоджується із правовою позицією Верховного Суду, викладеною у постанові від 13 травня 2020 року у справі № 686/20582/19-ц.

Доводи касаційної скарги про те, що позивач не зверталася з пропозицією укласти договір про визначення місця проживання дитини є безпідставними, оскільки в цьому випадку вказані дії (чи їх відсутність) з боку позивача правового значення не мають та не доводять факту відсутності спору між сторонами.

Аналізуючи питання обсягу дослідження доводів заявника та їх відображення в оскаржуваному судовому рішенні, питання вичерпності висновків суду апеляційної інстанції, Верховний Суд виходить із того, що у справі, що переглядається, сторонам було надано вичерпну відповідь на всі істотні питання, що виникають при кваліфікації спірних правовідносин у процесуальному сенсі, а доводи, викладені у касаційній скарзі, не спростовують обґрунтованих та правильних висновків суду апеляційної інстанції, та спрямовані на переоцінку доказів у справі, що в силу вимог статті 400 ЦПК України виходить за межі розгляду справи судом касаційної інстанції.

Згідно з частиною третьою статті 401 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а рішення - без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення.

Оскільки доводи касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, висновків суду апеляційної інстанції не спростовують, на законність та обґрунтованість оскаржуваного судового рішення не впливають, судові процедури повинні бути справедливими для всіх учасників процесу, що відповідає положенням статті 6 Конвенції, а тому колегія суддів вважає за необхідне залишити касаційну скаргу без задоволення,

а оскаржуване судове рішення - без змін.

Щодо розподілу судових витрат

Статтею 416 ЦПК України передбачено, що постанова суду касаційної інстанції складається, в тому числі, із розподілу судових витрат.

Оскільки у задоволенні касаційної скарги відмовлено, то підстав для нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у судах першої та апеляційної інстанцій, а також розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції, немає.

Керуючись статтями 400, 401, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_2 залишити без задоволення.

Постанову Харківського апеляційного суду від 02 вересня 2021 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною та оскарженню не підлягає.

Судді:

А. А. Калараш

Є. В. Петров

О. С. Ткачук